

הגה"ק רבי יצחק בכר דוד מקושטא זי"ע – בעל 'דברי אמת' יומא דהילולא ג' תמוז (תקט"ו)

מעשה היה ו'גדול הדור' אשר "כל דברי הראשונים נסקרים לפניו בסקירה אחת ומטי להו בחד" – כפי שמעיד עליו הגאון החיד"א זצ"ל (עין זוכר, מעי מ' אות ט) – החכם רבי **יצחק בכר דוד** זי"ע, השיא את אחד מצאצאיו בעיר רחוקה מקושטא, עיר מגוריו.

יצא הרב ובני משפחתו אל הדרך עם בעל עגלה שרתם לעלתו כמה סוסים, כמנהג אותם הימים, ופעמיים אל מקום האפריון. כעבור כמה שעות ראה הרב ששעת החופה מתקרבת, והדרך עדיין רחוקה, הצטער בלבו על שהאורחים ייאלצו להמתין לו, והחל להאץ בבעל העגלה, שמשום מה נתארכה הדרך ביותר, וזרזו שימהר לנסוע. בעל העגלה מצדו הצליף בסוסים בכל יכלתו, אבל ללא הועיל, הנסיעה מתנהלת בעצלתיים. כיון שכך, פקעה סבלנותו של הרב ופנה אל הרב בעל עגלה בקריאה: "שלימול, אינך יכול לזרז קצת את הנסיעה?"... כמובן שהלך הגביר עתה את המהירות, עד שלבסוף הגיעו למקום החתונה, אמנם באיחור מה. מיהר הרב ושילם לבעל עגלה את שכרו משלם, וירד לקבל פני האורחים ולהתכונן לקראת החופה.

לאחר סיום החופה, פנה הרב אל מקורביו ושאל: היכן הוא הבעל עגלה? הכל תמחו לשאלתו זו, אבל הרב לא הרפה ממבוקשו. כשהתברר שהלך כבר עזב את המקום ויצא לדרך, הזדרז וביקש מיד להביא לו עגלה אחרת, וביקש שימהירו וירדפו אחריו. ואמנם רק כעבור כמה שעות נמצא הלה. ירד הרב מעגלתו ופנה אליו בבקשת מחילה על שפגע בו והעליבו.

אלו שבעשית התעקש העגלון וענה שבשום אופן אינו מוחל. המשיך הרב להתחנן בפניו ולבקש את סליחתו, אך הלה עמד בסירובו. ביקש הרב לפנותו בסכום הגון, תוך כדי התנצלות עמוקה שחלילה לא התכוון לפגוע בו, ואך הלהן זה דוחק השעה הוא שגרם לו להתבטא כך, אך החוה התעקש ולא נתרצה. אמר לו הרב: מה תבקש ממני שאתן לך ותתפייס ותמחל לי. כששמע זאת העגלון, נענה ואמר: אתפייס רק בתנאי שהרב יתן לי מחצית מחלקו בעולם הבא – - -

מיד כששמע זאת הרב, נעתר והשיב על אתר: מחצית חלקי בעולם הבא נתון לך! ועתה מחול לי בלב שלם. ואכן נענה הלה לעומתו ואמר מחול לכם בלב שלם.

לאחר מכן כששאל הרב, מה ראה על ככה לוותר על מחצית עולם הבא שלו תמורת מחילה זו. השיב ואמר: הלא "המלכין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא" (שנהדרין קיז), ואילו לא היה מחול לי, הרי הייתי מפסיד את כל העה"ב שלי... ועכשיו שמחל לי הרווחתי לפחות את מחצית העה"ב...

יפה המלך על סיפור מאלף זה דרשת רז"ל (מובא ברש"י ויקרא ד, כב עה"פ): "אשר נשיא יחטא" – "אשרי הדור שהנשיא שלו נתון לב להביא כפרה על שגגותיו" – - -

ואלה תולדות יצחק:

והורנו ולדידתו של רבינו יצחק בכר דוד¹ היו בקושטא בירת תורכיה, בסביבות שנת ת"י. שם התגדל על במתו התורה ודלה הרבה מתורת גדולי קושטא ובראשם הגאונים הקדושים רבי **אליהו אלפאנדרי** זי"ע – בעל 'מכתב מאליהו', ורבי **יהודה רואני** זי"ע – בעל 'חישמנה למלך'.

בעוד צעיר לימים כבר החל לפניו שמו בעצום גדולתו בתורה. בצעירותו חתם שמו יחד עם הגאונים רבי אברהם רוזאני השני ורבי חיים קמחי זצ"ל (ראה שו"ת דין אמת להג"ר יצחק בןן זצ"ל, ח"י ס"י ז' רט), ובשנת תק"כ כבר שימש כדיין בקושטא עם הגאונים רבי חיים ו' שאנני ורבי אליה גאלימדי זצ"ל (שו"ת דברי אמת, אה"ע סי' ט).

ברבות השנים נתמנה ל"חכם באשי" (הרב הראשי) מטעם השולטן התורכי, ולכל פסקיו ניתן גם תוקף חוקי בהורמא דמלכא ('פירמאן'), (נחשב ל"אביר הרועים מרבני קושטאניא" (שם הגדולים' להחיד"א מע"ס ד' אות 8).

בספריו אנו מוצאים זכר רב לפעולותיו הכבירות וריבוי מפעלותיו בהרצאת תורה וגמילות חסדים. כמו דרשים אחדים **"להלבשה"** – שכללים בקונטרסי הדרשים שבספרו 'דברי אמת' – והם דרשות שהיה דורש מדי שנה בשנה בשבת וזכור לטובת הלבשת ילדי התלמוד תורה, וכנאמר בסיום דרוש חמישי: "יבורך אשר לו נתכנו עלילות להביא מצוה זו של הלבשת ת"ת בשבת זכור, שהמצוה הלזו שיש קרוב לשש מאות **תינוקות ואף** שחם עוסקים בתורה ובתפלה..."

עול הרבנות הכביד עליו מאוד, ועם כל זה כותב הוא באחת מתשובותיו (אה"ע סי' ה): "אף כי אני טרוד ועול צבור מוטל עלי והוא שבעת בני צילותא כימא אדסתא, ואמר יאמר איש כמוני מלה בסעל משתיקה בשתיים ואפילו במנה ומאמים, אע"פ כן דחקתי את עצמי **ובאתי בשורותים כבוצר על סלסילות וכחותה על הגחלים**, ואען ואומר..."

מתלמידיו הרבים נודעים הגאונים, החכם רבי **יצחק ארגואטי** זצ"ל, שהשלים את הספר 'ילקוט מעם לועז' ומביא מאשר שמע מפיו כמה פעמים (ע"י בראש פ"ב ואתחנן ובפיג סי' שא, ועוד מקומות), והחכם רבי **מיכאל הכהן מאדריאנופולי** זצ"ל – בעל 'מיימני מיכאל' (קושטא תקל"ט).

בקרב קדושים יתהלל:

גדול דורו ומתייחסו אליו, ואל חיבורו 'דברי אמת', בהערצה מופלגת ביותר. הגאון החיד"א זי"ע מרבה להביא דברים משמו ומתייחס אליו כאל גדול הדור ופאר, כנוכר לעיל בפתח מאמרו, וכן: "הרב **מופת דורנו** מהר"י בכר דוד בספרו 'הבה"ר דברי אמת'... והפליא עצה הגדיל תושיה מענין לענין" (נפתח עינים, מקוואות פ"ד מ"ד), ועוד.

ומן הראוי להביא כאן את אשר כותב תלמידו הגדול בעל 'המיימני מיכאל' בהקדמה לספרו, מתוך ערגה והתפרקות

הגדול ערך זיכר נשמת הרה"ק –
ר' משה בהר"ר יצחק ערשי
ברנסטין ע"ה ת.צ.ב.ה.

לי להבין דבריו בזה ואני מבקש הבינני והשיבני אבי לתורתך ואשובה להודות על האמת".

הקשר בין ה'נודע ביהודה' עם הגאון הספרדי מקושטא נוצר דרך ריעו מהקליון הנודע שבבראד, הוא ניהו הרה"ק רבי **אברהם גרשון מקיטוב** זי"ע, שישב תקופה ממושכת בקושטא, בשנת תק"ט, בדרכו לאה"ק, והיו לו מהלכים בין פקדי קושטא וחכמיה².

"דברי אמת"

נח נפשיה דרב ביום ג' לירח תמוז שנת תקט"ו, ויציא יצחק פנה הודה פנה זיות, הן אראלים צעקו חוצה, הוה על הוה, וכל בית ישראל יבכו עד שפוך דם ההוא יומא אשתתך מרובי אל עמק שור... (מהקדמת חתו הג"ר אברהם בכיר אביגדור זצ"ל מדייני קושטא).

השאר אחריו שלשה בנים שנמנו על דיני קושטא וחכמיה, והם: רבי יעקב, רבי דוד, ורבי אברהם בכר יצחק ולה"ה. והם אשר הדפיסו בראשונה בקושטא, בשנת תק"כ, את ספרו שו"ת **"דברי אמת"** – המכלל גם י"א קונטרסים עם חידושים ופולפולים וט"ו דרשים – שמהולל ומשובח בפי כל גדולי הדורות, חכמי הספרדים וגאוני האשכנזים, והוא נחשב לאחד ממגני הקודש לגדולי הפוסקים לדורותיהם, שמפלפלים בדבריו ומותיחיסים אלו בדחילו ורחימו (הספר נדפס שוב במהדורה שניה בהלברסטאדט תרכ"א).

חיבה יתירה זו בעיני הגדולים, ניתן לראות מהעובדה שכאשר הזדמן הספר לידי הגאון רבי בצלאל רנשבורג מפראד זצ"ל, ומצא שדן בענין שעסק בו, מצטטו ומפלפל בדבריו בהתרגות רבה: "ואחרי בנותי בספרים, ראיתי לברכי, הגאון הכולל, חכם **יצחק בכ"ר דוד** בספרו 'דברי אמת'... והוא הפליא לעשות מכל אשר **הי' לפניו**... ולהיות ספרו אינו מצוי כלל במדינתנו, ורק אחד הי' פה, בעבור מ"י הגאון בעל שו"ת נודע ביהודה וצ"ח, לזה ראיתי כי טוב להניח ממנו פרפרת הוה... ורק אפס קצוה הנוגע לסוגין דהכא הרימותי, לעשות לו מדור פה, למען יהי ערוך לעין כל, כי כמה הלכתא גבורתא איכא למשמע מדבריו הקדושים, ואילו יש **לשמעו, כי ב' הוא, וכל דבריו כהלי אש... והדברים ברורים וראויים למי שאמרם, וכדאי הוא הגאון ז"ל לסמוך על הכרעתו בזה, כי ב' הוא, ורוח אלדוים ידבר לו בלון קושט דברי אמת"** (יחזקת בצלאל עמ"ס נדה, ע"י תרבה"ח).

וזו לשון הגאון רבי אלעזר פלעקלש זצ"ל בספרו שו"ת 'תשובה מאתבה' (ח"א סי' ססח): "ילפי מה ששמעתי חדשים מקרוב מדידי וחביבי הרב הבקי מאד מוה' בצלאל רנשבורג נ"י שראה בקונטרס **איש האלדים קדוש הגאון מוה' יצחק בכר דוד** בספרו 'דברי אמת'..."

כמו כן כאשר הגיע הספר לידי רבה של לבוב הגאון בעל הישואל ומשיב זצ"ל, כותב הוא: "**הנה היום זכותי שהגיע לידי ספר נחמד אשר משתוקק אנכי זה רבות בשנים לראותו, הוא ספר 'דברי אמת' בכר דוד ז"ל**"... (שו"ת שו"מ, מהדורה תליתאה, ח"ג סי' קנז). ובמקום אחר הוא כותב על התומים והיקצות החושן **"שאלו היו רואים דברי הדברי אמת' בזה שלא הניח מינה שלא נשתטח בה בעיני הזה, היו מתבשמים בתורתו"** (שם, מהדורה רביעאה, ח"ב סי' ס"א).

עוד חיבר רבינו ספר **'מערכות דברי אמת'** – סיכומי הלכות קצרים מסודרים לפי נושאים בסדר א-ב, שנדפס לראשונה מכתי"י שהיה ברשות הסב"ק רבי שלמה אליעזר אלפאנדרי זי"ע, שאף הוסיף לו הנהגות והוספות בשם "אשר עיני" (נ"י ע"י הגרש"א מרגליות בהוצאת מפעל יאור המורח' שע"י ימכון ירושלים תשל"ז).

בהקדמה קצרה שנוספה לספר, צוין כי הכתבים "מצויים היו אצל רבים מגדולי וברטי ישראל וברטי הספרדים בטרוריהם, שהתבשמו מדבריו והתענגו מנועם צוף אמריו, והקטנו מדבריו בספריהם זעיר פה זעיר שם" (ראה על כך ברבעון יצפונות, ג'ל, ע"י פא-פס).

ב"שם הגדולים" (ע"ד דברי אמת) מצוין החיד"א לחיבור נוסף "נחמד מאוד" שחיבר רבינו על שמות גיטין (מחברו זה שנשאר בכתי"י צוטט בשו"ת 'משנת רבי אליעזר' להג"ר אליעזר די טולידו זצ"ל, חי"ב, אה"ע סי' מו; ובסי' 'שמן המשחה' להג"ר שמואל חיים זצ"ל, ה"ל גיטין סי' קכד, ד"ק ע"א).

זכותו יגן עליו ועל כל ישראל, אמן

1. כך היה שמו, ויש שהזכירוהו בקיצור "בכר דוד", ומכך יצא שיש משבשים ומכסים אותו **"רבי דוד בכר"** כאילו שם משפחתו הוא בכר, אך שמו האמיתי הוא "חכם יצחק בכ"ר דוד" – והוא ר"ת: "בן כבוד רבי דוד". וכמ"ש בהקדמת ספרו 'דברי אמת': "ועוד רמז בשם: יצחק בר דוד, ושם מר אבי נ"ע בראש כ"ד לתת כבוד לשמו". גם החיד"א בשו"ג (מע' גדולים בערכו, ובמע' ספרים ע"ד 'דברי אמת') קוראו "רבי יצחק בר דוד".
2. יש שמפירים על פגישת רבינו עם הרה"ק רבי יעקב שמשון משפ"סיווקא זי"ע, בעת שהותו בקושטא בתור שד"ר למען כולל וואה"ל, אליה נשלח מניה"ק טבריה ת"י (ראה: 'החסידות לרא' מרקוס, פ"י עמ' 92). אך פרט זה אינו תואם את סדר השנים, שהרי הרה"ק משפ"סיווקא נלה לאה"ק בשנת תקנ"ד לערך, כארבעים שנה אחר פטירת רבינו.

מאת: ה"ה **ישכר בעריש ווייס** הי"ו, ברוקלין נ"י.